

Boekpresentatie Anne van Dijk – Islam – Christendom

Toen de recensie van het boek van Anne Dijk in Trouw verscheen, was dit binnen onze abdijsgemeenschap onmiddellijk stof tot discussie. Dat is de bedoeling ook van deze publicatie, gespreksvragen zijn toegevoegd. Je hoeft je niet te vervelen.

In de recensie wordt verteld over de vreedzame co-existentie tussen moslims en christenen, als... de christenen zich maar gedeisd houden en betalen. Ik ben misschien een beetje kort door de bocht, maar in wezen komt het daarop neer. Om maar niet te spreken over joodse gelovigen...

Mijn medebroeders pakten gelijk terug op de discussie die een paar maanden geleden zo actueel was met het wel of niet subsidiëren door de gemeente Amsterdam van 'Onze Lieve Heer op Solder', een schuilkerk van de rooms-katholieken in de door protestanten gedomineerde 17^e eeuw en later. Ook toen mocht een groep met een afwijkend geloof – de roomsen - bestaan, als ze zich maar gedeisd hielden en... betaalden. Er is dus niets nieuws onder de zon. De ander wordt getolereerd, er is een beperkte vrijheid en een vrede-onder-condities. Gelukkig wordt de ander niet vermoord, of onder de voet gelopen, of het nu christenen zijn of moslims of – zo heb ik geleerd van de dominicaan Adrien Candiard in zijn boek *De Islam begrijpen, Of beter gezegd, waarom we er niets van begrijpen* en hetzelfde lees ik bij Anne – over de vervolgingen binnen de Islam (soennieten versus sjiieten, of de veelheid aan sekten). Een vergelijking dringt zich op met de godsdienstoorlogen binnen de christelijke wereld. Wie zich hierin een beetje verdiept, ontdekt dat economische drijfveren wellicht sterker zijn dan de ideologische verschillen, zoals in Noord-Ierland: het anglicaanse-Engelse establishment tegenover de arme katholieke-Ierse underdog.

Steeds opnieuw staan er mensen op die zich inzetten voor vrijheid en vrede. Het is dan ook verheugend dat er een vertaling ligt van een zestal verdragen van Mohammed met de christenen. Mohammed de Boodschapper wil niets liever dan dat het Verbond van God gerespecteerd wordt. Mohammed spreekt in deze verdragen wel steeds vanuit zijn machtspositie en hij wil garanderen dat de christenen niets wordt aangedaan en dat ze in vrijheid hun geloof kunnen beleven. Maar wat is hier vrijheid? De vragen van de recensent van TROUW worden al lezend ook mijn vragen. Is vrijheid-onder-conditie de juiste vrijheid?

Dan veer ik op bij de inleiding van Anne Dijk op deze verdragen, waarvan de vertaling overigens lekker loopt. Je hoeft geen Arabisch te kennen om de tekst te kunnen volgen. Ik veer op wanneer Anne het voorbeeld aanhaalt van de moord op de 86-jarige Franse priester Jacques Hamel in een stadje bij Rouen Saint Étienne-de-Rouvray, vier jaar geleden. Twee geradicaliseerde 'moslims' – ik zet het woord moslim hier tussen aanhalingstekens – snijden deze priester de keel af tijdens het vieren van de eucharistie. Dit is natuurlijk iconisch. Waarschijnlijk was het de bedoeling van deze twee extremisten om een clash te bewerken tussen christenen en moslims. En dat is niet gebeurd! Integendeel. De min of meer christelijke bevolking van Saint Étienne-de-Rouvray en de plaatselijke moslims hebben elkaar onmiddellijk opgezocht en waren zich bewust van de uitdagingen om de eenheid geweld aan te doen. De onderlinge verbondenheid is sinds vier jaar alleen maar sterker geworden. Wij christenen noemen dit: het zaad van de martelaren komt tot bloei. Want een martelaar is deze Jacques Hamel zeker. Het voorbeeld van één is veelal sterker dan de velen die in Irak en Syrië door IS zijn omgebracht.

Ik blijf nog even bij het bloedgetuigenis van deze eenvoudige dorpspastoor. Toen zijn twee moordenaars met getrokken mes op hem afstormden, riep père Hamel: 'Va-t-en Satan', 'Weg Satan'. Deze uitroep – het waren zijn laatste woorden – komt regelrecht uit de Bijbel en wel uit het verhaal van Jezus. Jezus zegt het tegen zijn beste leerling Petrus die Hem wil tegenhouden als Hij zegt dat Hij – Jezus – eens zal sterven onder de slagen van zijn tegenstanders. Die eenvoudige dorpspastoor van St-Étienne-de-Rouvrais voelde feilloos aan wat er aan de hand was. Het was niet zomaar een gewelddadige overval, deze moord in die kerk stond in een geschiedenis, een traditie, een christelijke

traditie. Sinds de eerste 'Weg Satan' heeft zich dit in de loop der eeuwen herhaald, tot vier jaar geleden in dat stadje in de buurt van Rouen. Sterven voor een ideaal, sterven voor een ander. De christenen van Rouvrais hebben het begrepen, de moslims ook, blijkt in de maanden daarna. Het heeft hen doen groeien in broeder- en zusterschap.

Nu wil ik natuurlijk niet een dergelijke handelswijze promoten. Ze gebeurt en dankzij mensen en de manier waarop zij op dat moment en later reageren, komt er een boodschap vrij. Om die boodschap, en om het gestelde teken gaat het mij op dit moment, nu ik vanuit een christelijk standpunt enkele woorden mag toevoegen aan het boeiende verhaal van Anne Dijk. Ik laat nu even dertien eeuwen van hoogtepunten en dieptepunten in de relatie tussen islam en christendom achter me. Het boekje *De verdragen van Mohammed met de christenen* ligt voor me en vraagt om onze aandacht. Het gaat hier om Mohammed en om de christenen, om Mohammed en Jezus (oftewel Isja, zoals het zoontje van Anne heet). Die verhouding wil ik in de korte tijd die me gegeven is, uitwerken.

Wanneer we het hebben over de verschillende godsdiensten, levensbeschouwingen, geestesstromingen dan horen we vaak nivellerende uitspraken. Uitspraken in de trant van: het gaat allemaal om de mens, God is toch hetzelfde voor iedereen, liefde is toch universeel, is toch niet het alleenrecht van een bepaalde groep mensen, we geloven toch allemaal in dezelfde God? Dat kan wel zo zijn maar de wijze waarop je dit geloof gestalte geeft en uitdraagt kan best heel verschillend zijn en de consequenties hiervan op het sociale en culturele leven ook. Willen we in dialoog treden met een andere levensbeschouwing dat zullen we – vertrekkend vanuit een gemeenschappelijk belang en vaak ook ervaring – tevens de eigen, specifieke uitdrukkingen van de ander moeten willen zien. Je wordt gevraagd om het anders-zijn van de ander toe te laten. Dan pas groei je aan elkaar. Vanuit deze optiek zijn Mohammed en Jezus wel heel verschillende personen. Ik wil het niet hebben over hoe de christelijke theologie de persoon van Jezus in de loop van de eerste eeuwen van het christendom heeft gearticuleerd. Ik wil het gewoon hebben over zijn levensloop, over zijn einde. Die levensloop en dat einde hebben generaties christenen bepaald, tot aan de martelaren in hun oranje overals die door IS zijn gekeeld, tot aan père Hamel in Rouvrais. Je kunt er niet omheen dat de drie jaar van openbaar leven van Jezus totaal anders is geweest dan al die jaren waarop Mohammed zijn boodschap heeft verspreid en zijn territorium heeft uitgebreid. Jezus' boodschap is eigenlijk pas vastgelegd door zijn volgelingen. Hij heeft zich altijd verzet tegen een veroverende houding. Weer tegen die Petrus (wie je liefhebt, pak je het strengst aan): 'Steek uw zwaard in de schede. De drinkbeker, die Mij de Vader gegeven heeft, zal Ik die niet drinken?' (Johannes 18,11). Het is de houding van zelf ten onder willen gaan omdat het gaat om van binnenuit de haat in mensen en onder mensen te doorbreken. Dat was ook de houding van de Nederlandse jezuïet Frans van der Lugt die in Homs door het hoofd geschoten is. Het is ook de houding van de prior van de trappisten in Algerije op wiens hoofdkussen het boek van Etty Hillesum *Het verstoorde leven* lag omdat hij zich herkende in de houding van deze joodse vrouw die zich niet wilde onttrekken aan het lot van haar joodse volk. Op dit vlak hebben joden en christenen sterke affiniteiten. De film *Des hommes en des dieux* brengt op indrukwekkende wijze de strijd en de overgave van deze trappisten voor het voetlicht. Ik meen dat dit in wezen het eigene van de christelijke weg is. De levenservaring van Jezus die zich niet heeft vastgeklampt aan het leven maar zich gegeven heeft door een gewelddadige dood heen, slachtoffer van de haat van mensen, blijft het referentiepunt voor iedere christen. Ik voeg er in het huidige tijdsgewricht maar aan toe: of hij of zij zich er nu wel of niet van bewust is. Vanuit deze kern is er veel werk te verzetten om de wereld een beetje leefbaarder te maken, de broeder- een zusterschap te dienen, het gemeenschappelijk huis te herstellen zoals paus Franciscus in zijn encycliek *Laudato Si'* ons oproept.

Ik ben te weinig ingevoerd in de islam om de kant van de weg van de moslim te belichten. Daarvoor ben ik afhankelijk van mijn gesprekspartners uit deze traditie. Van mijn dominicaanse medebroeder die in Cairo woont leer ik dat we tegenover een geradicaliseerde moslim, salafistisch of niet, het niet

gaat om dan maar naar een gematigde islam te verlangen. Hij zegt: doe geen water bij de wijn, maar zorg voor een ander radicaal discours waar ruimte is voor het anders-zijn van de ander omdat we beiden nodig zijn in een wereld die anders naar de knoppen gaat. De uitdaging ligt er niet in om elkaar te overtuigen wie nu de beste is, de uitdaging ligt meer naar voren: er is een wereld te winnen. De christen zal dan uiteindelijk getuigen van dienstbaarheid 'tot het gaatje', misschien wel het gaatje van de dood. Uiteindelijk zullen we elkaar moeten ontmoeten in een spirituele radicaliteit, de zoektocht naar God, de ontmoeting met God, in het persoonlijke gebed. Men zegt mij dat in de islamitische traditie vele schatten hiervan verborgen liggen en die nu nog nauwelijks gebruikt worden. De schatten van de christelijke traditie ken ik wel, ten dele, want er valt nog veel te ontdekken. Ik hoop moslims te ontmoeten die vanuit die rijkdom aan mystiek mij kunnen verrijken met hun ontdekkingen opdat ik kan groeien in de kennis van God en zijn wereld.

Waarschijnlijk zal dit voor mij - en velen met mij - pas duidelijk worden op 'de laatste dag'. Instemmend kan ik dan uit de Koran citeren: *Voorwaar, degen die geloven en zij die van de joden, christen en Sabijnen zijn, die in God en in de laatste dag geloven en goede daden verrichten, zullen hun beloning bij hun Heer hebben. En aangaande hen zal geen angst zijn, noch zullen zij bedroefd zijn (2:62).*

Vandaag op de vooravond van de feestdag van de heilige Franciscus zal de paus met dezelfde naam een encycliek vrijgeven die over de broeder- en zusterschap gaat. Ik ken de tekst nog niet. Maar ik ben ervan overtuigd dat de broeder- en zusterschap in dit document zeer breed opgevat zal worden. Die broeder- en zusterschap moet leiden tot vrijheid en vrede, een vrijheid en vrede zonder condities vooraf en achteraf. Een vrijheid en vrede die niet afgekocht kan worden maar die een vrije, wederzijdse gave is.

Joost Jansen
Abdij van Berne

De profeet Mohammed citeerde: 'Als iemand onrechtvaardig en onaardig is tegen de christenen, zal hij schuldig zijn aan het ongehoorzamen van de Profeet van Allah. Laat hun gebedshuizen in vrede, help en steun hun leider en hun priesters wanneer zij hulp nodig hebben, of het nu in de bergen, in de woestijn, op zee of thuis is. Degene die zich hierna onrechtvaardig tegenover een (christelijke) beschermeling [dhimmi] gedraagt, verbreekt het verdrag en wijst het [daarmee] af. Ik zal zijn vijand zijn op de Dag des Oordeels naast alle moslims. (bl. 9-10)